

Jerzy Jaśkiewicz, Anna Goździalska, Marta Kowalewska

Wydział Zdrowia i Nauk Medycznych, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Umiejętność niesienia profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym patologią społeczną przez pielęgniarki środowiskowe

Ability to bringing professional assistance to families affected by social pathology nurses

Abstract

Nurse's occupation is a tough competition, where the performance of professional tasks often comes to tend to the social problems of others. Since nurses are expected to the highest possible quality of services, but also empathy. Especially aid to people affected by social pathology requires high competence of members of the profession, to the integration of people affected by the pathology society.

Receiving effective assistance by the competent public health nurse can act as a buffer that is able to protect a person against some additional consequences of ill health. Preparing nurse in the system of professional education to work in families affected by social pathology should provide knowledge and skills relevant to the care of the functions.

Have been analyzed selected aspects of motivation to work, social skills, choice of occupation, educational activities in the legal profession. Through a survey of people who work professionally nurse has been obtained about the level of skills of nurses in the implementation of professional tasks.

Key words: nurse, family pathology

Wprowadzenie

Zawód pielęgniarki środowiskowej jest jednym z bardziej podatnych na stres zawodów – ze względu na specyfikę, zróżnicowany kontakt z drugim człowiekiem, najczęściej chorym. Pielęgniarka współpracuje z zespołem lekarskim oraz przedstawicielami innych instytucji, tworzących szeroko pojęty zespół terapeutyczny oraz z pacjentem i jego bliskimi, w sytuacjach dużego napięcia emocjonalnego. Często styka się z całym spektrum problemów, które wykraczają poza obszar zdrowia, mają charakter natury psychologicznej i społecznej. W pracy zawodowej pielęgniarki środowiskowej istnieje wiele płaszczyzn, zobowiązujących ją do działania wielokierunkowego. Występujące trudności w pracy związane są z dużymi wymaganiami

w zakresie wiedzy i zaangażowania, poświęcenia i odpowiedzialności, a także konieczności nawiązywania podmiotowego kontaktu z innymi ludźmi.

Pielęgniarka realizuje zadania w określonych warunkach, jest więc powiązana w wieloraki sposób z czynnikami, od których zależy wykonanie pracy na wysokim poziomie [1]. Do czynników tych należą także stresory, takie jak hałas lub wysoka temperatura, konflikty interpersonalne i problemy osobiste w domu chorego. Wymagania, jakie są jej stawiane, obejmują zarówno zdarzenia związane z samą pracą, jak i z szerzej pojętym środowiskiem, w którym ta praca ma miejsce. Obrazowo rolę pielęgniarki dla chorych opisuje się wyrażeniem „dobry anioł”.

Zróznicowana rola pielęgniarki środowiskowej wymaga spełnienia funkcji pielęgniarskich wobec chorego i jego rodziny w środowisku zamieszkania i społeczności lokalnej. Zgodnie ze specyfiką miejsca świadczenia usług, pielęgniarka środowiskowa podejmuje, według Naczelnej Rady Pielęgniarek i Położnych [2], działania z zakresu:

- promocji zdrowia,
- profilaktyki chorób,
- świadczeń pielęgnacyjnych,
- świadczeń leczniczych,
- świadczeń diagnostycznych,
- świadczeń rehabilitacyjnych.

Pielęgniarka środowiskowa realizuje kompleksową opieką nad jednostką, rodziną i populacją lokalną w zakresie przygotowania zawodowego:

- nad zdrowymi i chorymi niezależnie od płci i wieku,
- nad osobami niepełnosprawnymi,
- nad osobami w stanie terminalnym.

Pełna realizacja powyższych celów warunkuje określenie pracy pielęgniarek jako zawód służebny. Zawody określane mianem służebnych nie należą jednak do łatwych. Każdy z nich niesie ryzyko porażki w postaci zaniku motywacji do pracy, utraty wiary we własne możliwości i skuteczność niesionej pomocy, a ostatecznie wypalenia zawodowego. Służebność zawodu wymaga od pielęgniarki środowiskowej określonych predyspozycji i kompetencji, które nie zawsze można zdobyć w toku studiów, a często wpisane są w charakter i naturę danej osoby [3]. Powołanie do zawodu, obok wiedzy i umiejętności, powinno stanowić ważne kryterium przy przyjęciu do pracy. Pielęgniarki mają możliwość rozpoznania miejsca zamieszkania, pobytu danej osoby, poznania rodziny czy osób z bliskiego otoczenia. Zatem te relacje wprowadzają pielęgniarki w tajemnice egzystencji ludzi ubogich, uzależnionych, a czasami mających też różnorakie problemy, określane jako sprzężone [4]. Jest to praca, w której najczęściej nie ma pośredników. Pielęgniarka środowiskowa ma bezpośredni kontakt z pacjentami w różnym wieku, u których często występują różnego rodzaju patologie społeczne. Należy podkreślić, że patologie te odbijają się na życiu samych chorych, ich rodzin, a także dzieci.

Relacja pielęgniarki środowiskowej i pacjenta w procesie pomagania, skupia się na analizie wzajemnego zrozumienia i porozumienia. Należy sobie zadać pytanie, co jest konieczne i potrzebne do skutecznej pomocy, która rozpoczyna się od zderzenia dwóch rzeczywistości, a mianowicie człowieka potrzebującego pomocy, niosącego bagaż doświadczeń, z osobą próbującą go zrozumieć, zdiagnozować problemy i im zaradzić [5]. Zaufanie jest koniecznym warunkiem pomocy, a jego brak wyklucza możliwość profesjonalnego działania. Niemożność porozumienia się w przypadku pielęgniarki i pacjenta dotkniętego patologią społeczną, nie jest spowodowana zderzeniem dwóch światów, osadzonych w dwóch różnych rzeczywistościach, lecz tym, że pacjenci dotknięci patologią społeczną cechują się odmiennym postrzeganiem życia. Przedmiot patologii społecznej to takie formy ludzkiej aktywności, które postrzegane są jako społeczne zło, zaburzenie ładu, także są społecznie nieakceptowane. Patologię społeczną definiuje się jako negatywne zjawisko, które charakteryzują, według Podgóreckiego [6], następujące cechy:

- naruszenie norm i wartości,
- destruktywność zachowania (mierzoną skalą potępienia społecznego),
- występowanie w większej zbiorowości (lub w skali masowej),
- konieczność wykorzystania zbiorowej siły w celu poradzenia sobie z tym problemem.

Patologia społeczna, według Podgóreckiego [6], to ten rodzaj zachowania, typ instytucji, funkcjonowania jakiegoś systemu społecznego, czy ten rodzaj struktury, który pozostaje w zasadniczej, niedającej się pogodzić sprzeczności ze światopoglądowymi wartościami, które w danej społeczności są akceptowane. Według Malca [7], patologią społeczną jest ogół przypadków śmiertelnych, obniżenia poziomu moralnego, pogorszenia samopoczucia i strat materialnych spowodowanych naruszeniem reguł prakseologicznych, moralnych i prawnych oraz postępowanie autodestruktywne. Według powyższej definicji, jako patologiczne traktuje się te zachowania, które przynoszą człowiekowi cierpienie, jako przykład podać można relacje ofiary i sprawcy. Natomiast wyłącza się z tej definicji zachowania, które są osobistym wyborem dojrzałej jednostki wchodzącej w relację i współuczestników tej relacji. Jest tak nawet wówczas, gdy nie mieszczą się one w normach obyczajowych czy stereotypach ról społecznych.

Zawód pielęgniarki środowiskowej należy do trudnych, gdyż podczas wykonywania zadań niejednokrotnie przychodzi zmierzać się z różnymi problemami społecznymi drugiego człowieka. Rola pielęgniarki ewoluuje od wieków. Zmienia się wraz z rozwojem medycyny i przemianami społecznymi. Tym, co niezmiennie w oczekiwaniach wobec kadr pielęgniarskich, jest profesjonalizm i perfekcjonizm w wykonywaniu zaleconych procedur leczniczo-pielęgniarskich, a także profil psychologiczny uwzględniający postawę etyczną i umiejętność podporządkowania potrzeb osobistych interesom innych osób. Od pielęgniarki oczekuje się możliwie najwyższej jakości usług, ale także współczucia i empatii. Szczególnie pomoc wobec

osób dotkniętych patologią społeczną wymagane są wysokie kompetencje pielęgniarki środowiskowej w celu integracji chorych ze społeczeństwem. Podejmowanie działań zmierzających do podnoszenia jakości świadczonych usług oraz spójności społecznej powinno być priorytetem dla polityki państwa – przez zapewnienie edukacji pielęgniarek środowiskowych oraz poprawy ich sytuacji materialnej. Wysoki poziom kompetencji społecznych ma dobroczynny wpływ zarówno na życie osobiste, jak i zawodowe. W przypadku grupy zawodowej pielęgniarek, identyfikowanie, kształtowanie i doskonalenie tych specyficznych umiejętności może przyczynić się do polepszenia jakości życia ich samych, ich bliskich, całego środowiska zawodowego, ale przede wszystkim pacjentów, z którymi pracują. W dzisiejszych czasach zdaje się sprawdzać idea znana w środowisku biznesowym, że najlepszą inwestycją jest inwestycja w człowieka, rozwój jego potencjału, posiadanych zasobów, w tym kompetencji społecznych. Spełnienie wszystkich wymogów pracy pielęgniarskiej często wywołuje poważny stres, który rozszerzając się, może prowadzić do zagrożenia wypaleniem zawodowym.

Pielęgniarka winna być profesjonalistką, o wysokim poziomie etyczno-moralnym, realizuje swoje zadania zgodnie z kodeksem etyki zawodowej. Do tego celu konieczna jest znajomość zasad współżycia społecznego, pracy zespołowej i współpracy w zespole terapeutycznym, a także wiedza z zakresu odpowiedzialności zawodowej i cywilnej.

Praca pielęgniarki środowiskowej jest zawodem związanym z ciągłą edukacją. Od pielęgniarek oczekuje się profesjonalizmu, wysokiej sprawności intelektualnej, pełnej koncentracji i zaangażowania w podejmowane działania. Zdobywanie przez pielęgniarki doświadczenia i wprawy w wykonywaniu zadań zawodowych, jak też poszerzanie własnych kompetencji oraz poszukiwanie rzetelnych informacji pomagają w profesjonalnym udzieleniu pomocy osobom potrzebującym i zapobiegają wypaleniu zawodowemu. Ludziom w trudnej sytuacji życiowej potrzebne jest przekonanie, że mogą samodzielnie lub przy niewielkiej pomocy innych osób przezwyciężyć swoje problemy i znaleźć rozwiązanie. Pomocną dłońią w takich sytuacjach winna być pielęgniarka środowiskowa.

Reasumując, kompetencje pielęgniarki środowiskowej można wyznaczyć jako opiekę pielęgnacyjną nad chorym, edukację prozdrowotną chorego i jego środowiska, a także analizę jakości życia pacjenta. Pielęgniarka środowiskowa powinna pozostawać w bezpośrednim kontakcie z lekarzem prowadzącym leczenie.

Charakter relacji pomiędzy osobami dotkniętymi patologią społeczną a instytucjami powołanymi do niesienia im pomocy, gwarantuje właściwą opiekę. Te funkcje w stosunku do chorych leczonych w domu, spełniają pielęgniarki środowiskowe [8]. Dla pełniejszego wykonywania swej pracy, pielęgniarki powinny otrzymywać określoną pomoc od państwa. Otrzymanie efektywnej pomocy przez kompetentną pielęgniarkę środowiskową może spełniać rolę bufora, który jest w stanie ochronić

potrzebującą osobę przed niektórymi dodatkowymi konsekwencjami utraty zdrowia. Przygotowanie pielęgniarki środowiskowej w systemie profesjonalnego kształcenia do pracy z rodzinami dotkniętymi patologią społeczną powinno dostarczać wiedzy i kompetencji istotnych dla realizowania funkcji opiekuńczych, konsultacyjnych i edukacyjnych [9]. Realizacja tych funkcji przez pełnienie roli nie tylko opiekuńczej, ale i doradcy, rzecznika czy nauczyciela, pozwoli zaspokoić najważniejsze potrzeby chorego.

Cel pracy

Celem przedstawianej pracy jest analiza roli pielęgniarek środowiskowych w działalności na rzecz osób zagrożonych patologią społeczną. Analizie poddane zostaną wybrane aspekty motywacji do pracy zawodowej (np. pomagania innym), umiejętności społeczne, wybór zawodu, jak i działania edukacyjne.

Materiał i metody

Aby móc odpowiedzieć na pytania dotyczące problematyki badawczej, należy zebrać określonego typu dane i je przeanalizować. Informacje te powinny być zdobyte w odpowiedni sposób, z zachowaniem określonych reguł. Również analiza pozyskanych danych nie może nosić znamion dowolności [10]. Przez metodę rozumie się „system założeń i reguł pozwalających na takie uporządkowanie praktycznej lub teoretycznej działalności, aby można było osiągnąć cel, do jakiego się świadomie zmierza” [11].

Dla uzyskania zamierzonych celów została wykorzystana metoda reprezentacyjna. Pozwoliło to na zdobycie (w stosunkowo krótkim czasie) wiedzy o dużej zbiorowości przez zbadanie próby reprezentacyjnej, rozproszonej przestrzennie. Objęto badaniem 100 pielęgniarek środowiskowych z całej Małopolski, zamieszkujących i pracujących na wsi oraz w miastach o liczbie mieszkańców do 50 tys., 100–500 tys. i ponad 500 tys.

W celu otrzymania jak najbardziej wiarygodnych i pełnych danych, zastosowano technikę opartą na pośrednim komunikowaniu się z respondentami wypełniającymi opracowaną autorską ankietą. Opracowana ankieta zapewniła wiarygodność rezultatów badania przez zastosowanie standaryzacji. Uzyskane informacje poddane zostały analizie, której wyniki zostaną przedstawione w formie opisowo-tabelarycznej.

Ankieta zawierała informacje o osobie badanej, m.in. dotyczące wieku, płci, stażu pracy, warunków mieszkaniowych, poziomu zarobków. Sformułowano w niej pytania dotyczące głównej problematyki badań. Ankieta rozdawana była wśród

studentek studiów pomostowych z zakresu pielęgniarstwa na Wydziale Zdrowia i Nauk Medycznych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Respondentki proszono również o przekazanie ankiety pielęgniarkom środowiskowym zatrudnionym w danym podmiocie leczniczym, ale nie uczestniczącym w studiach.

Wyniki

Ankietowane pielęgniarki podały, że głównym powodem satysfakcji ich pracy była możliwość niesienia pomocy drugiemu człowiekowi. Inne powody zadowolenia z pracy podano w tabeli 1.

Tabela 1. Powody satysfakcji osiągananej w pracy

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź	
		liczba	%
1	możliwość pomocy drugiemu człowiekowi	40	40,0
2	uznanie społeczne	30	30,0
3	wdzięczność ze strony podopiecznego	15	15,0
4	inne	10	10,0
5	wynagrodzenie	5	5,0
SUMA		100	100,0

Praca pielęgniarek wyznaczana jest korzyściami pozamaterialnymi. Najczęściej taka satysfakcja wynika z zadowolenia pacjenta. Dokładne dane dotyczące korzyści pozamaterialnych z wykonywanej pracy przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Korzyści pozamaterialne z wykonywanej pracy

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź	
		liczba	%
1	zadowolenie pacjenta	50	50,0
2	satysfakcja z zawodu	35	35,0
3	planowanie swojego czasu pracy	5	5,0
4	uznanie społeczne	5	5,0
5	samorealizacja	5	5,0
6	kontakty interpersonalne		0,0
7	inne		0,0
SUMA		100	100,0

Wśród korzyści materialnych z wykonywanej pracy ankietowane na pierwszym miejscu wymieniały wynagrodzenie. W tabeli 3 wyszczególniono podawane przez respondentki pozostałe korzyści materialne.

Tabela 3. Korzyści materialne z wykonywanej pracy

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź	
		liczba	%
1	wynagrodzenie	70	70,0
2	nie mam żadnych korzyści	20	20,0
3	telefon służbowy	5	5,0
4	nagrody i premie	5	5,0
5	możliwość awansu	-	0,0
6	inne	-	0,0
SUMA		100	100,0

W tabeli 4 przedstawiono korzyści, jakie dawałoby wyższe wynagrodzenie pielęgniarek. 85% ankietowanych podało, że wyższe wynagrodzenie złagodziłoby trudności wykonywanego zawodu.

Tabela 4. Możliwość złagodzenia trudności wykonywanego zawodu dzięki wyższemu wynagrodzeniu

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź	
		liczba	%
1	tak	85	85,0
2	nie	15	15,0
SUMA		100	100,0

Praca pielęgniarki zawsze wiąże się z relacją pacjent–pielęgniarka środowiskowa. Ankietowane, jako najbardziej charakterystyczne aspekty tej relacji, podają najczęściej kontakt z ludźmi obciążonymi problemami i rozwiązywanie problemów pacjentów. Szczegółowe dane dotyczące najbardziej charakterystycznych aspektów relacji pacjent–pielęgniarka środowiskowa przedstawia tabela 5.

Ankietowane wyszczególniły, że najbardziej istotną cechą w zawodzie pielęgniarki środowiskowej są pomaganie, słuchanie i cierpliwość. Te cechy stanowią 95% wszystkich odpowiedzi w tym zakresie. Dane przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 5. Najbardziej charakterystyczne aspekty relacji pacjent–pielęgniarka środowiskowa

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź	
		liczba	%
1	kontakt z ludźmi obciążonymi problemami	40,0	40,0
2	rozwiązywanie problemów pacjentów	35,0	35,0
3	kłopoty dnia codziennego i smutek ludzi chorych	10,0	10,0
4	zaufanie pacjenta	10,0	10,0
5	wdzięczność pacjenta	5,0	5,0
6	zastępowanie pacjentowi rodziny	0,0	0,0
7	narażenie na agresję pacjentów	0,0	0,0
8	narażenie na choroby	0,0	0,0
9	przenoszenie problemów pacjentów do własnego życia emocjonalnego	0,0	0,0
SUMA		100	100,0

Tabela 6. Najistotniejsze umiejętności w zawodzie pielęgniarki środowiskowej w kontakcie z drugim człowiekiem

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź	
		liczba	%
1	pomaganie	45	45,0
2	słuchanie	25	25,0
3	cierpliwość	25	25,0
4	zaufanie	5	5,0
5	komunikowanie się z otoczeniem	-	0,0
6	adekwatny do sytuacji wybór reakcji	-	0,0
7	przekonywanie do działań pozytywnych	-	0,0
8	edukowanie	-	0,0
9	wykonywanie poleceń	-	0,0
10	reprezentowanie interesów podopiecznego	-	0,0
11	negocjowanie	-	0,0
12	działania innowacyjne	-	0,0
13	inne	-	0,0
SUMA		100	100,0

Pielęgniarki, a w szczególności pielęgniarki środowiskowe, powinny charakteryzować się określonymi cechami. Długą listę takich właśnie cech podanych przez ankietowane zamieszczono w tabeli 7.

Tabela 7. Cechy charakteryzujące pielęgniarkę środowiskową

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź pozytywna		Odpowiedź negatywna		SUMA	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
1	czuję się dumna ze swoich osiągnięć	90	90,0	10	10,0	100	100,0
2	mam poczucie kontroli nad własnym życiem	85	85,0	15	15,0	100	100,0
3	czuję, że mam wokół siebie pomocnych i przychylnych ludzi	85	85,0	15	15,0	100	100,0
4	mam poczucie, że w mojej pracy zawodowej jestem skuteczna	90	90,0	10	10,0	100	100,0
5	nie ma sytuacji bez wyjścia, zawsze są możliwe rozwiązania nawet najtrudniejszych problemów	95	95,0	5	5,0	100	100,0
6	czuję się wartościowa i potrzebna w swojej pracy zawodowej	100	100,0	-	0,0	100	100,0
7	jestem dobra w tym, co robię	95	95,0	5	5,0	100	100,0
8	uważam, że posiadam wszystkie cechy niezbędne do udzielania skutecznej pomocy	75	75,0	20	20,0	100	95,0
9	jestem empatyczna	80	80,0	20	20,0	100	100,0
10	jestem opiekuńcza	100	100,0	-	0,0	100	100,0
11	mam wiedzę i ciągle się doksztalam	95	95,0	5	5,0	100	100,0

Obok pracy zawodowej pielęgniarki prowadzą samodzielne życie, w którym kierują się także wartościami wspomnianymi w powyższej tabeli. Ponadto często wpływają na nie zróżnicowane emocje. Czynniki te wyszczególniono w tabeli 8.

Tabela 8. Istotne wartości w życiu ankietowanych

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź pozytywna		Odpowiedź negatywna		SUMA	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
1	wolny czas	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
2	praca zawodowa	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0
3	niezależność	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0
4	pomysłowość (wyobraźnia)	90,0	90,0	10,0	10,0	100,0	100,0
5	tolerancja	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0
6	asertywność	90,0	90,0	10,0	10,0	100,0	100,0
7	szacunek dla innych	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0
8	empatia	60,0	60,0	40,0	40,0	100,0	100,0
9	posłuszeństwo	50,0	50,0	50,0	50,0	100,0	100,0
10	dzieci	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0
11	grono przyjaciół	90,0	90,0	10,0	10,0	100,0	100,0

12	dobrobyt	75,0	75,0	25,0	25,0	100,0	100,0
13	życie pełne przygód i wrażeń	30,0	30,0	70,0	70,0	100,0	100,0
14	wykształcenie	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
15	spokój	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
16	uczciwe życie	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
17	możliwość rozwoju zawodowego	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
18	samorealizacja	75,0	75,0	25,0	25,0	100,0	100,0

Respondentki określiły też pożądane sposoby zachowania i postępowania pielęgniarek środowiskowych. W tym przypadku odpowiedzi pozytywne i negatywne były bardzo zróżnicowane. Szczegółowe dane podano w tabeli 9.

Tabela 9. Pożądane sposoby zachowania/postępowania

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź pozytywna (zgadzam się)		Odpowiedź negatywna (nie zgadzam się)		SUMA	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
1	zawsze reaguje, gdy widzi, że komuś dzieje się krzywda	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
2	zawsze staje w obronie słabszego	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
3	stara się pracować nie wykraczając poza swoje obowiązki zawodowe; nigdy nie robi nic ponad oczekiwane od niej minimum	5,0	5,0	95,0	95,0	100,0	100,0
4	wyznaje zasadę „nic nie widziałam, nic nie słyszałam”	0,0	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0
5	bardzo przeżywa nieszczęścia i krzywdy, które dzieją się jej podopiecznym; często nie może z tego powodu zasnąć	90,0	90,0	10,0	10,0	100,0	100,0
6	pracuje „od godziny do godziny”; nie wychodzi poza schematy, przede wszystkim chce mieć „święty spokój”	10,0	10,0	90,0	90,0	100,0	100,0
7	boi się zwrócić komuś uwagę, nawet jeśli jest przekonana, że powinna	5,0	5,0	95,0	95,0	100,0	100,0
8	uważa, że jej praca wiąże się z pewną misją do spełnienia	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
9	czuje się ekspertem w swojej pracy zawodowej	80,0	80,0	20,0	20,0	100,0	100,0
10	powinna znać podstawy wiedzy z zakresu pracy innych instytucji	80,0	80,0	20,0	20,0	100,0	100,0
11	stałe doskonali swoje umiejętności	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
12	dba o rozwój intelektualny swoich pacjentów	85,0	85,0	15,0	15,0	100,0	100,0
13	unowocześnia metody opieki nad pacjentami	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0
14	zna metody pracy z trudnym pacjentem	95,0	95,0	5,0	5,0	100,0	100,0

Praca pielęgniarki środowiskowej jest szczególnie wyczerpująca, wyrazem tego są odpowiedzi potwierdzające zmianę w miarę upływu czasu stosunku do pacjenta i zawodu. Należy podkreślić, że 90% badanych, gdyby była taka możliwość, wybrałyby ponownie ten zawód. Dokładne dane dotyczące stosunku do pacjenta i zawodu, zmieniające się z upływem czasu, przedstawiono w tabeli 10.

Tabela 10. Zmiana z upływem czasu stosunku do pacjenta i zawodu

Lp.	Wyszczególnienie	Odpowiedź pozytywna		Odpowiedź negatywna		SUMA	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
1	irytują Panią/Pana drobne niepowodzenia	30,0	30,0	70,0	70,0	100,0	100,0
2	zauważa Pani/Pan u siebie obojętność i brak empatii w relacjach z pacjentem	5,0	5,0	95,0	95,0	100,0	100,0
3	przejawia Pani/Pan niechęć do wizyt u pacjentów	10,0	10,0	90,0	90,0	100,0	100,0
4	w swojej pracy zauważyła Pani/Pan brak zdolności do koncentrowania się na problemach pacjenta	15,0	15,0	85,0	85,0	100,0	100,0
5	towarzyszy Pani/Panu w pracy zawodowej poczucie, że nie jest zbyt dobra/dobry	35,0	35,0	65,0	65,0	100,0	100,0
6	w związku z upływem czasu zmieniło się Pani/Pana podejście do pracy zawodowej	60,0	60,0	40,0	40,0	100,0	100,0
7	czy, gdyby teraz wybierała Pani/Pan zawód, wybrałaby Pani/Pan pielęgniarstwo	90,0	90,0	10,0	10,0	100,0	100,0
8	czy, gdyby była taka możliwość, zrezygnowałaby Pani/Pan z wykonywanego zawodu	10,0	10,0	90,0	90,0	100,0	100,0

Dyskusja

Wiadomo, że praca pielęgniarek środowiskowych to nieustanne świadczenie pomocy ludziom potrzebującym wsparcia. Ta specyfika stwarza dla pielęgniarek środowiskowych określone wymagania, które pozwalają ostatecznie wypełniać pracę zgodnie z wymaganiami Naczelnej Rady Pielęgniarek i Położnych.

Przeprowadzone badania ankietowe wykazały, jakie predyspozycje psychofizyczne winny mieć pielęgniarki środowiskowe, aby osiągać satysfakcję z wykonywanej pracy. Stwierdzono, że najważniejszym powodem czerpania satysfakcji z pracy jest możliwość udzielenia pomocy drugiemu człowiekowi i uzyskanie z tego tytułu uznania społecznego. Najważniejszą nagrodą pozamaterialną, jest, jak podają pielęgniarki, zadowolenie pacjenta [12].

Dla prowadzenia normalnego życia konieczne jest otrzymywanie określonego wynagrodzenia. Właśnie ten aspekt jest podnoszony przez ankietowane jako najważniejsza korzyść materialna z wykonywanej pracy. Wiadomo, że wynagrodzenie

pielęgniarek jest, spośród wszystkich pracowników służby zdrowia, szczególnie niskie. Ankietowane zwracają uwagę, że lepsze warunki materialne byłyby czynnikiem łagodzącym wykonywanie pracy. Powszechne bowiem przez pielęgniarki jest podejmowanie pracy na dwóch, a nawet trzech etatach. Wyczerpuje to siły fizyczne i psychiczne, ograniczając profesjonalizm wykonywanej pracy.

Pielęgniarki środowiskowe wypełniają pracę w bliskich relacjach z chorymi powierzonymi ich opiece, w tym z chorymi zagrożonymi patologią społeczną. Kontakt z ludźmi obarczonymi problemami, rozwiązywanie tych problemów – to najbardziej charakterystyczne aspekty w relacji pacjent–pielęgniarka. Dla spełnienia wymienionej wyżej relacji konieczne jest wspomaganie, wsłuchiwanie się w potrzeby chorych i cierpliwość [13]. Takie właśnie cechy pielęgniarki podają ankietowane jako szczególnie istotne.

Wiadomo, że służebna praca, jaką wykonują pielęgniarki środowiskowe, wymaga szeregu cech osobowościowych. Wiadomo także, że doświadczenie w pracy zdobywa się z upływem lat. Taki model rozwojowy jest potwierdzony wynikami ankiety, w wyszczególnionych cechach, które winny charakteryzować pielęgniarkę środowiskową. Ankietowane podały, że z wykonywanego zawodu są dumne, dodały też, że mają świadomość własnej wartości i potrzebę stałego dokształcania. Szczególną cechą pielęgniarek jest wyszczególnienie, że zawsze reagują na dostrzegalną krzywdę i zawsze stają w obronie słabszego. Ciężka praca wykonywana każdego dnia przez pielęgniarki środowiskowe powoduje rzeczywiste wiązanie się z osobami powierzonymi ich opiece. Przeżywanie problemów tak chorych, jak i ich rodzin, staje się charakterystycznym skrzywieniem zawodowym. Jak podają w respondentki, ich praca wiąże się z określoną misją do spełnienia, także koniecznością stałego dokształcania się. Codzienna, ciężka i najczęściej niewdzięczna praca, jest jednym z powodów występowania tzw. wypalenia zawodowego. Stan taki najczęściej wiąże się z pracą opiekuńczą nad terminalnie chorymi. Fakt nieuchronnej śmierci, pomimo troski przy pielęgnowaniu, jest często przyczyną depresji pielęgniarek. Pomimo takich dramatycznych przeżyć, wśród pielęgniarek środowiskowych niemal wszystkie ankietowane podawały, że wybrałyby ponownie ten zawód, gdyby była taka konieczność. Ten fakt potwierdza wszystkie poprzednie informacje. Osoby pełne wyrzeczeń, o niskich zarobkach, pracujące z pełnym poświęceniem, chciałyby podjąć to szczególnie wyzwanie, jakim jest praca pielęgniarki środowiskowej [14].

Obok pracy dla chorych, pielęgniarki środowiskowe są zazwyczaj włączane w problemy rodzin swoich podopiecznych. W takich rodzinach nierzadko występują określone patologie społeczne. Pijaństwo, bezrobocie, przemoc wobec domowników, to zjawiska, z którymi na co dzień styka się pielęgniarka środowiskowa. Rzeczywiście – gdy podejmuje wysiłek pomocy, staje się wówczas prawdziwym opiekuńczym aniołem.

Szczególną rolą pielęgniarki środowiskowej jest wyczulenie na zdrowie dzieci. Konieczne jest zauważanie wszelkich patologii, jakie mogą dotyczyć dzieci w różnym wieku. Wiadomo, że najtrudniej jest przełamać brak zaufania i lęk dziecka, któremu dzieje się krzywda [15]. Dla pielęgniarki środowiskowej opieka nad dziećmi z rodzin patologicznych to szczególne posłannictwo.

Bibliografia

1. Fengler J. Obciążenie i wypalenie w różnych zawodach związanych z pomaganiem, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.
2. Naczelna Rada Pielęgniarek i Położnych Kolegium Pielęgniarek i Położnych, Zakres kompetencji położnej środowiskowej/rodzinnej. Raport, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej, Departament Pielęgniarstwa, Warszawa 2003.
3. Taranowicz I., Majchrowska A., Kawczyńska-Butrym Z., Elementy socjologii dla pielęgniarek, Lublin 2000.
4. Ostrowska A., Socjologia medycyny. Podejmowane problemy, kategorie, analizy, IFiS PAN, Warszawa 2009.
5. Kubacka-Jasiecka D., Lipowska-Teutsch A., Rola wsparcia społecznego w sytuacji kryzysu, Wydawnictwo ALL, Kraków 1997.
6. Podgórecki A., Zagadnienia patologii społecznej, Warszawa 1976.
7. Malec J., Patologia społeczna jako zjawisko (projekt definicji), Państwo i Prawo, 1986, 4;
8. Wierszal-Bazyl M., Stosunek do zawodu pielęgniarek polskich i z innych krajów europejskich, Magazyn Pielęgniarki i Położnej 2005, 1–2, 23–31.
9. Sroczyński W., Rozwój kompetencji społecznych w ciągu całego życia – osoba na linii życia. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2000.
10. Pieniążek A., Stefaniuk M., Socjologia prawa. Zarys wykładu, Zakamycze, Kraków 2000.
11. Sołoma L., Metody i techniki badań socjologicznych. Wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002.
12. Marcisz E., Zakres kompetencji a satysfakcja z pracy pielęgniarek. Pielęgniarstwo 2000, 1, 43.
13. Zdziebło K., Przyszłość zawodu w opinii pielęgniarek, Zdrowie Publiczne 2012, 112, 492.
14. Fengler J., Obciążenie i wypalenie w różnych zawodach związanych z pomaganiem. Pomaganie męczą, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.
15. Rutkowska K., Wartość treningu umiejętności społecznych w szkoleniu, dzieci i młodzieży, [w:] Psychologia sportu dzieci i młodzieży, M. Krawczyński (red.). Gdańsk 2010.